

KERUEN

M.O. ÁÝEZOV
ATYNDAGÝ ÁDEBIET
JÁNE ÓNER
INSTITYTYNYŇ

HABARSHYSY

M.O. AUEZOV INSTITUTE
OF LITERATURE AND ART

HERALD

ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ
И ИСКУССТВА ИМЕНИ
М.О.АУЭЗОВА

ВЕСТНИК

№3, 76-ТОМ

2022

ISSN 2078-8134

**М.О.ӘУЕЗОВ АТЫНДАҒЫ
ӘДЕБИЕТ ЖӘНЕ ӨНЕР ИНСТИТУТЫ**

КЕРУЕН

ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

2005 жылы құрылған

**№3, 76-том
2022**

ISSN 2078-8134

ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ И ИСКУССТВА
ИМ. М.О.АУЭЗОВА

КЕРУЕН

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

основан в 2005 году

№3, том 76
2022

ISSN 2078-8134

**M.O.AUEZOV INSTITUTE OF
LITERATURE AND ART**

KERUEN

SCIENTIFIC JOURNAL

founded in 2005

№3, 76 vol
2022

Ғылыми журнал

Ғылыми журнал 2005
жылдан бері шығады.

Құрылтайшысы және
баспагері:

М.О. Әуезов атындағы Әдебиет
және өнер институты

Редакция мен баспагер
мекен жайы:

Заңды мекен-жайы: Қазақстан,
Алматы қ. Шевченко к-сі, 28,
050010,

Нақты мекен-жайы: Қазақстан,
Алматы қ. Құрманғазы к-сі, 29,
2-қабат, 050010,

Тел.: +7 (727) 272-74-11,
+7 (727) 300-32-45.

Электрондық пошта:
keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Жылына 4 рет жарық көреді.

Журнал 2005 жылғы
24 наурызда Қазақстан
Республикасының Мәдениет,
ақпарат және спорт
министрлігі, Ақпарат және
мұрағат комитетінде тіркелген.
Тіркеу куәлігі: 2005 жылғы 24
наурыздағы №5844-Ж.

«КЕРУЕН»

№3, 76-том, 2022

Бас редактор:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Ісләмжанұлы,
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА
корреспондент мүшесі, М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институтының бас директоры
(Алматы, Қазақстан)

Бас редактордың орынбасарлары:

Ғылыми редактор:

ҚАЛИЕВА Альмира Қайыртайқызы, фило-
логия ғылымдарының кандидаты, М.О. Әуезов
атындағы Әдебиет және өнер институты бас
директорының ғылым жөніндегі орынбасары
(Алматы, Қазақстан)

Жауапты редакторлар:

СҰЛТАН Ертай, PhD, М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институты бас директорының
орынбасары (Алматы, Қазақстан)

САРСЕНБАЕВА Жансұлу Баденқызы,
магистр, М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және
өнер институтының ғылыми қызметкері
(Алматы, Қазақстан)

Научный журнал

Журнал издается с 2005
года.

Учредитель и издатель:

Институт литературы и
искусства
им. М.О. Ауэзова.

Адрес редакции и издателя:

Юридический адрес:
Казахстан, г. Алматы, ул.
Шевченко 28, 050010,
Фактический адрес: Казахстан,
г. Алматы, ул. Курмангазы 29,
2 этаж. 050010,
Тел.: +7 (727) 272-74-11,
+7 (727) 300-32-45.
Email: keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Выходит 4 раза в год

**Журнал зарегистрирован
24 марта 2005 года в
Комитете информации
и архивов Министерства
культуры, информации и
спорта**

Республики Казахстан.

**Свидетельство о регистрации:
24 марта 2005 г. №5844-Ж.**

«КЕРУЕН»

№3, том 76, 2022

Главный редактор:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович,
доктор филологических наук, член-корреспон-
дент НАН РК, генеральный директор Института
литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы,
Казахстан)

Заместители главного редактора:

Научный редактор:

КАЛИЕВА Альмира Кайыртаевна, кандидат
филологических наук, заместитель по науке
генерального директора Института литературы
и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

Ответственный редакторы:

СУЛТАН Ертай, PhD, заместитель генераль-
ного директора Института литературы и
искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

САРСЕНБАЕВА Жансулу Баденовна, магистр,
научный сотрудник Института литературы и
искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

Scientific journal

The journal has been
published
since 2005

Constitutor and publisher:

M.O. Auezov Institute of
Literature and Art

**Address of the editorial and
publishing office:**

28, Shevchenko str., Almaty,
050010, Kazakhstan

Tel.: +7 (727) 272-74-11,

+7 (727) 300-32-45.

E-mail: keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Published 4 times a year

**The journal was registered
on March 24, 2005 in the
Committee of Information and
Archives of the Ministry of
Culture, Information and Sports
of the Republic of Kazakhstan.
Registration certificate: March
24, 2005 No. 5844-Zh.**

«KERUEN»

№3, 76 vol, 2022

Editor-in-Chief:

MATYZHANOV Kenzhekhan Islamzhanovich,
Doctor of Philology, Corresponding Member of
the National Academy of Sciences of the Republic
of Kazakhstan, Director General of the Institute of
Literature and Art named after MO Auezov (Almaty,
Kazakhstan)

Deputy Editors-in-Chiefs:

Scientific editor:

KALIEVA Almira Kairtayevna, Candidate of
Philological Sciences, Deputy Director General for
Science of the M.O. Auezov Institute of Literature and
Art (Almaty, Kazakhstan)

Responsible Editors:

SULTAN Yertay, PhD, Deputy Director General
of the M.O. Auezov Institute of Literature and Art
(Almaty, Kazakhstan)

SARSEN BAYEVA Zhansulu Badenovna, Master's
degree, researcher at the M.O. Auezov Institute of
Literature and Art (Almaty, Kazakhstan).

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА:

БАС РЕДАКТОР:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Исламжанұлы, филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас директоры (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

СҰЛТАН Ермай, PhD, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты бас директорының орынбасары (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫНЫҢ МҮШЕЛЕРІ:

ОМАРОВ Бауыржан Жұмаханұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Қазақстан Республикасы Президентінің кеңесшісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Мүслімқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Ахмет Байұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Өмірбекқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ филология факультетінің деканы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

НЕГИМОВ Серік Нығметоллаұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=search&authorlookup>

ТЕМІРБОЛАТ Алуа Берікбайқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

НҰРҒАЛИ Қадша Рүстембековна, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің орыс филологиясы кафедрасы меңгерушісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ОРДА Гүлжахан Жұмабердіқызы, филология ғылымдарының докторы, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

ҚАЛИЕВА Алмира Қайыртайқызы, филология ғылымдарының кандидаты, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты бас директорының ғылым жөніндегі орынбасары (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

АНАНЬЕВА Светлана Викторовна, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)

Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=search&authorlookup>

ҚЫДЫР Тәрәлі Еділбайұы, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

ШӘРІПОВА Диляра Сафарғалиқызы, өнертану кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

ОМАРОВА Ақлима Қайырденқызы, өнертану кандидаты, доцент, Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

ҚАЗТУҒАНОВА Айнұр Жасанбергенқызы, өнертану кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

ТҰРМАҒАМБЕТОВА Бақыт, өнертану кандидаты, Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университетінің доценті (Атырау, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ЖҮНДІБАЕВА Арай Қананияқызы, PhD, қауымдастырылған профессор, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық Білім Академиясының Қазақ тілі, Қазақ әдебиеті, Қазақстан тарихы зертханасының меңгерушісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

ДАУТОВА Гүлназ Рахымқызы, PhD, қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының оқытушысы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС:
БАГНО Всеволод Евгеньевич, филология ғылымдарының докторы, профессор, Ресей Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі (Санкт-Петербург, Ресей)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

КЕНДІРБАЙ Гүлнар Турабекқызы, тарих ғылымдарының докторы, Колумбия университетінің профессоры (Нью-Йорк, АҚШ)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

СНАМОРРО Antonio Chicharro, ғылым докторы, философия және қолжазба факультетінің профессоры (Гранада, Испания) H = 2

КРАСОВСКАЯ Аксиния, филология ғылымдарының докторы, профессор, Бухарест Университеті (Бухарест, Румыния) H = 1

НИКОЛАС Мари, филология ғылымдарының докторы, профессор, Лихай Университеті (Пенсильвания, АҚШ) H = 1

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович, доктор филологических наук, член-корреспондент НАН РК, генеральный директор Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)
Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

СУЛТАН Ертай, PhD, заместитель генерального директора Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

ОМАРОВ Бауыржан Жумаханович, доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, советник Президента Республики Казахстан (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Муслимовна, доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, главный научный сотрудник Института языкознания имени Ахмета Байтурсынова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Омурбековна, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК, декан филологического факультета КазНУ им. Аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

НЕГИМОВ Серик Ныгметоллаевич, доктор филологических наук, профессор кафедры казахской литературы Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=search&authorId=57203201994>

ТЕМИРБОЛАТ Алуа Берикбаевна, доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой казахской литературы и теории литературы КазНУ им. Аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

НУРГАЛИ Кадиша Рустембековна, доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой русской филологии Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ОРДА Гульжанхан Жумабердыевна, доктор филологических наук, доцент, главный научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

КАЛИЕВА Альмира Кайыртаевна, кандидат филологических наук, заместитель по науке генерального директора Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

АНАНЬЕВА Светлана Викторовна, кандидат филологических наук, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=search&authorId=57216896393>

КЫДЫР Торали Едилбай, кандидат филологических наук, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

ШАРИПОВА Дилара Сафаргалиевна, кандидат искусствоведения, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

ОМАРОВА Акlima Каурденовна, кандидат искусствоведения, доцент Казахской национальной консерватории имени Курмангазы (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

КАЗТУГАНОВА Айнур Жасанбергеневна, кандидат искусствоведения, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

ТУРМАГАМБЕТОВА Бахыт Жолдыбаевна, кандидат искусствоведения, музыковед, доцент кафедры музыки и искусства Атырау Университет им. Х.Досмухамедова (Атырау, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ЖУНДИБАЕВА Арай Канатиевна, PhD, ассоциированный профессор, заведующий лабораторией казахского языка, казахской литературы, истории Казахстана Национальной академии образования имени И. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

ДАУТОВА Гульназ Рахимовна, PhD, преподаватель кафедры казахской литературы и теории литературы (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

МЕЖДУНАРОДНЫЙ РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

БАГНО Всеволод Евгеньевич, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент Российской академии наук (Санкт-Петербург, Россия)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

КЕНДИРБАЙ Гульнар Турабековна, доктор исторических наук, профессор Колумбийского университета (Нью-Йорк, США)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

SHAMORRO Antonio Chicharro, доктор наук, профессор Гранадского университета, заведующий факультета философии и рукописи (Гранада, Испания) N = 2

КРАСОВСКАЯ Аксинья, доктор филологических наук, профессор, Бухарестский университет (Бухарест, Румыния) N = 1

НИКОЛАС Мари, доктор филологических наук, профессор, Университет Лихай (Пенсильвания, США) N = 1

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF:

MATYZZHANOV Kenzhekhan Slyamzhanovich, Doctor of Philology, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General director of the M.O.Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

SULTAN Yertay, Ph.D., Vice-general director of M.O.Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

OMAROV Bauyrzhan Zhumakhanovich, Doctor of Philology, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, President's advisor of the Republic of Kazakhstan (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

BAZARBAYEVA Zeynep Muslimovna, Doctor of Philology, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Chief Researcher of the Akhmet Baitursynov Institute of Linguistics (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ZHOLDASBEKOVA Bayan Omirbekovna, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Dean of the Philological Faculty of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

NEGIMOV Serik Nygmetollayevich, Doctor of Philology, Professor of the Department of Kazakh Literature of L.Gumilev Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=searchauthorlookup>

TEMIRBOLAT Alua Berikbayevna, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Kazakh Literature and Literary Theory of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

NURGALI Kadisha Rustembekovna, Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of the Department of Russian Philology L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ORDA Gulzhakhan Zhumaberdievna, Doctor of Philology, Associate Professor, Chief Researcher of the M. O. Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

KALIYEVA Almira Kairtayevna, Candidate of Philological Sciences, Deputy Director General for Science of the M.O. Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

ANANYEVA Svetlana Viktorovna, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the M.O.Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=searchauthorlookup>

KYDYR Torali Edilbay, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Chief Researcher of the M. O. Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

SHARIPOVA Dilyara Safargaliyeva, Candidate of Art History, Associate Professor, Leading Researcher at the M. O. Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

OMAROVA Aklima Kairdenovna, Candidate of Art History, Associate Professor, Kurmangazy Kazakh National Conservatory (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

KAZTUGANOVA Ainur Zhasanbergenovna, Candidate of Art History, Associate Professor, Leading Researcher of the M. O. Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

TURMAGAMBETOVA Bakhyt Zholdybayevna, Candidate of Art History, Senior lecturer at the Department of Music and Art of H.Dosmukhamedov Atyrau University (Atyrau, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ZHUNDIBAYEVA Arai Kanapiyevna, PhD, Associate Professor, Head of the Laboratory of the Kazakh language, Kazakh Literature, History of Kazakhstan of the I. Altynsarin National Academy of Education (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

DAUTOVA Gulnaz Rakhimovna, PhD, Lecturer, Department of Kazakh Literature and Literary Theory (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

INTERNATIONAL EDITORIAL COUNCIL:

BAGNO Vsevolod, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the Russian Academy of Sciences (Saint Petersburg, Russia)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

KENDIRBAY Gulnar Turabekovna, Doctor of Historical Sciences, Professor of Columbia University (New York, USA)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

CHAMORRO Antonio Chicharro, Doctor of Sciences, Professor of Granada University, Head of the Faculty of Philosophy and Manuscript (Granada, Spain)
H = 2

KRASOVSKAYA Aksinia, Doctor of Philology, Professor, Bucharest University (Bucharest, Romania)
H = 1

NIKOLAS Mary, Doctor of Philology, Professor, Lehigh University (Pennsylvania, USA)
H = 1

МАЗМҰНЫ

Бас редактордың алғы сөзі.....14

Әдебиеттану

<i>Даутұлы Т., Матыжанов К.С.</i> Жаңылтпаштардың құрылымындағы ұйқастың рөлі.....	17
<i>Мәдібаева Қ.Қ.</i> Ахмет Байтұрсынұлының әдебиеттану терминдерін қалыптау ұстанымы.....	26
<i>Кажытай Б.К., Оразбек М.С.</i> Оксюморон – поэтикалық категория.....	37
<i>Әуесбаева П.Т.</i> Ауызша әңгімелердің тақырыптық-идеялық және поэтикалық сипаты.....	48
<i>Нұрдәулетова Б.И., Нұржан А.С.</i> Жерлеу орындарындағы суреттердің сакралды семантикасы (Маңғыстау аймағы мысалында).....	61
<i>Бейсенұлы Ж., Шаймерденова Қ.Қ., Мамаева Г.Б.</i> Мағжан мен Чолпан шығармашылығындағы ортақ сарындар.....	77
<i>Тұяқбаев Ғ.Ә., Тайман С.Т., Уразова А.К.</i> Мұстафа Шоқайдың эпистолярлық мұрасы.....	91
<i>Джумағалиева У.З., Демченко Л.Н., Ананьева С.В.</i> В. Михайловтың «Аспан мен жер арасындағы бір өзі...» роман-эссесі рецептивтік эстетика мән-мәтінінде.....	101
<i>Жанбершиева Ұ.Н., Оралова Г.С.</i> Сыр бойында туған аңыздардың ұлттық сананы жаңғыртудағы маңызы.....	111
<i>Ислямбекова А.К., Оздемир Н.</i> Балалар ойындарының тұлғалық даму үдерісіндегі әсері және ерекшеліктері.....	120
<i>Аубакирова Қ.Қ., Камешева Г.А., Мустафаева А.А.</i> Мәмлүктер кезіндегі әдеби ескерткіштер және «Иршәдул-мулук уәс-салатин» ескерткіші (XIII-XV ғ.).....	128
<i>Хуатбекұлы Е.</i> Балаларға арналған шығармаларда шындықты бейнелеу (Б. Әділ шығармаларының негізінде).....	137
<i>Худайбергенов Н.Д.</i> Ескен Елубаев поэзиясындағы ұлттық құндылықтар жүйесінің көркемдік ерекшеліктері.....	149
<i>Баязитов Б.Б.</i> Қазіргі қазақ поэзиясындағы психологизм.....	161
<i>Набиолла Н.</i> Таласбек Әсемқұловтың «Талтүс» романындағы фольклоризм.....	173
<i>Калижарова Ж.Т.</i> Қазақ әдебиетіндегі эпистолярлық жанрдың тарихы.....	183
<i>Сағатова Ш.Б., Юнисов Е.А.</i> Қазақ мақал-мәтелдеріндегі «ар – ұждан» концептісі.....	194
<i>Сұлтанғалиева Р.Б., Харисова Ж.Ж.</i> Әдеби шығармадағы кездейсоқ оқиғалар әлеміндегі кейіпкерлердің алеаторика мен хэппенинг ерекшеліктеріне сай бейнеленуі.....	205
<i>Карбозов Е.К., Шегебаев А.М., Қыргызбаева А.Д.</i> Қазіргі қазақ әңгімелеріндегі сакральдылық ұғым-түсініктердің көркемдік қызметі.....	216

Мәдениеттану

<i>Жұмаш А.Ы., Әбенова Ә.Е., Күлетова Ұ.А.</i> Сахна тілін оқыту әдістерінің ерекшеліктері.....	232
<i>Шарипова Д.С., Ақсақалова Ж.А.</i> Заманауи Қазақстан кескіндемесіндегі тарихи тақырыптың жаңғыруы.....	241
<i>Исламбаева З.У., Ташимова М.М.</i> Заманауи қазақ театр өнеріндегі рухани жаңғырудың көрінісі.....	249
<i>Еркебай А.С.</i> ХХІ ғасырдағы классикалық қойылымдардың сахна тіліндегі жаңашылдығы.....	262
<i>Алимкулова Ж.К., Кубеков Т.Н.</i> «Құлагер» қойылымындағы актерлердің шеберлік тәсілі және кейіпкер сомдаудың стилі.....	272
<i>Кенджақұлова А. Б., Әлжанов Ғ.М.</i> Қазіргі қазақ станокты графикасындағы фольклорлық мотивтер.....	285
<i>Әден Ж.Ш., Сансызбаева С.К.</i> Билингвизм трансмәдени коммуникация құбылысы ретінде.....	304

СОДЕРЖАНИЕ

Обращение главного редактора.....15

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

<i>Даутулы Т., Матыжанов К.С.</i> Роль рифм в структуре скороговорок.....	17
<i>Мадиебаева К.К.</i> Принцип Ахмета Байтурсынова образования литературных терминов.....	26
<i>Кажытай Б.К., Оразбек М.С.</i> Оксюморон – поэтическая категория.....	37
<i>Ауесбаева П.Т.</i> Идеино-тематический и поэтический характер устных рассказов.....	48
<i>Нурдаuletova Б.И., Нуржан А.С.</i> Сакральная семантика изображений в захоронениях (на примере Мангистауской области).....	61
<i>Бейсенулы Ж., Шаймерденова К.К., Мамаева Г.Б.</i> Общие направления в творчестве Магжана и Чолпана.....	77
<i>Тыякбаев Г.А., Тайман С.Т., Уразова А.К.</i> Эпистолярное наследие Мустафы Шокая.....	91
<i>Джумагалиева У.З., Демченко Л.Н., Ананьева С.В.</i> Роман-эссе В. Михайлова «Один меж небом и землей...» в контексте рецептивной эстетики.....	101
<i>Жанбердиева У.Н., Оралова Г.С.</i> Роль мифов рожденных на берегу Сыра в возрождении национального сознания.....	111
<i>Ислямбекова А.К., Ozdemir H.</i> Влияние и особенности детских игр в процессе личностного развития детей.....	120
<i>Аубакирова К.К., Камишева Г.А., Мустафаева А.А.</i> Литературные памятники мамлюкского периода и письменный памятник «Иршадудль-мулук уас-салатин» (XIII-XV вв.).....	128
<i>Хуатбекұлы Е.</i> Изображение действительности в произведениях для детей (По произведениям Б. Адила).....	137
<i>Худайбергенов Н.Д.</i> Художественные особенности системы национальных ценностей в поэзии Ескена Елубаева.....	149
<i>Баязитов Б.Б.</i> Психологизм в современной казахской поэзии.....	161
<i>Набиолла Н.</i> Фольклоризм в романе Таласбека Асемкулова «Талтус».....	173
<i>Калижарова Ж.Т.</i> История эпистолярного жанра в казахской литературе.....	183
<i>Сагатов Ш.Б., Юнисов Е.А.</i> Концепт «совесть» в казахских пословицах.....	194
<i>Султангалиева Р.Б., Харисова Ж.Ж.</i> Отражение персонажей в мире случайных событий в литературном произведении в соответствии с особенностями алеаторики и хэппенинг.....	205
<i>Карбозов Е.К., Шегебаев А.М., Киргизбаева А.Д.</i> Художественная функция концептов сакральности в современных казахских рассказах.....	216

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

<i>Жумаши А.Ы., Абенoва А.Е., Кулетова У.А.</i> Особенности методики обучения сценической речи.....	232
<i>Шаринова Д.С., Аксакалова Ж.А.</i> Модернизация исторической темы в живописи современного Казахстана.....	241
<i>Исламбаева З.У., Ташимова М.М.</i> Отражение духовной модернизации современного казахского театрального искусства.....	249
<i>Еркебай А.С.</i> Новизна сценической речи в классических постановках XXI века.....	262
<i>Алимкулова Ж.К., Кубеков Т.Н.</i> Способ работы актеров в постановке «Кулагер» и стиль исполнения персонажа.....	272
<i>Кенжакулова А.Б., Альжанов Г.М.</i> Фольклорные мотивы в современной казахской станковой графике.....	285
<i>Әден Ж.Ш., Сансызбаева С.К.</i> Двухязычие как феномен транскультурной коммуникации.....	304

CONTENT

Editor-in-chief's address.....16

LITERARY STUDIES

<i>Dautuly T., Matyzhanov K.S.</i> Phe role of rhymes in the structure of tongue twisters.....	17
<i>Madibayeva K.K.</i> Akhmet Baitursynov's principle of formation of literary terms.....	26
<i>Kazhytay B.K., Orazbek M.S.</i> Oxymoron – poetic category.....	37
<i>Auyesbayeva P.T.</i> Thematic-ideological and poetic character of oral narratives.....	48
<i>Nurdauletova B.I., Nurzhan A.S.</i> Sacred semantics of images in burial places (on the example of Mangystau region).....	61
<i>Beisenuly Zh., Shaimerdenova K.K., Mamayeva G.B.</i> Common trends in creative activities of Magzhana and Cholpon.....	77
<i>Tuyakbayev G.A., Taiman S.T., Urazova A.K.</i> Epistolary legacy of Mustafa Shokay.....	91
<i>Dzhumagalieva U.S., Demchenko L.N., Ananyeva S.V.</i> Roman-essay by V. Mikhailov «One between heaven and earth ...» in the context of receptive aesthetics.....	101
<i>Zhanbershiyeva U.N., Oralova G.S.</i> The significance of the Syr land legends in modernizing the national consciousness.....	111
<i>Islyambekova A.K., Ozdemir N.</i> Influence and features of children`s games in the process of personal development of children.....	120
<i>Aubakirova K.K., Kamisheva G.A., Mustafayeva A.A.</i> Literary monuments in the Mamluk period and the manuscript "Irshadul-muluk uas-salatin" (13-15th centuries).....	128
<i>Khuatbekuly Y.</i> Representation of reality in works for children (Based on the works of B. Adil).....	137
<i>Khudaibergenov N.D.</i> Artistic features of the system of national values in the poetry of Yesken Yelubaev.....	149
<i>Bayazitov B.B.</i> Psychologism in modern kazakh poetry.....	161
<i>Nabiolla N.</i> Folklorism in Talasbek Asemkulov's novel «Taltus».....	173
<i>Kalizharova Zh.T.</i> The history of the epistolary genre in Kazakh literature.....	183
<i>Sagatova Sh.B., Yunissov Y.A.</i> The meaning of the «conscience» concept in Kazakh proverbs.....	194
<i>Sultangaliyeva R.B., Kharisova Zh.Zh.</i> Reflection of characters in the world of random events in a literary work according to the features of aleatorics and happening.....	205
<i>Karbozov Y.K., Shegebayev A.M., Kyrgyzbayeva A.D.</i> The artistic function of the concepts of sacredness in modern Kazakh stories.....	216

CULTURAL STUDIES

<i>Zhumash A.I., Abenova A.E., Kuletova U.A.</i> Features of the medical science of scenic speech training.....	232
<i>Sharipova D.S., Axakalova Zh.A.</i> Modernization of the historical theme in the painting of modern Kazakhstan.....	241
<i>Islambayeva Z.U., Tauumova M.M.</i> A reflection of the spiritual modernization of the modern Kazakh theatrical art.....	249
<i>Yerkebay A.</i> Novelty of stage language in classical plays of XXI century.....	262
<i>Alimkulova Zh.K., Kubekov T.N.</i> The way the actors work in the production of "Kulager" and the style of performance of the character.....	272
<i>Kenjakulova A.B., Alzhanov G.M.</i> Folklore motifs in modern Kazakh easel graphics.....	285
<i>Aden Zh.Sh., Sansyzybayeva S.K.</i> Bilingualism as a phenomenon of transcultural communication.....	304

Құрметті оқырмандар, әріптестер, достар!

Сіз «Керуен» ғылыми журналының кезекті санын ашып отырсыз.

Журнал мақалалары CrossRef дерекқорында тіркеледі және әр автордың мақаласына DOI - электронды құжаттарға сілтеме жасау үшін пайдаланылатын цифрлық объект идентификаторы беріледі. Журнал «Ұлттық ғылыми-техникалық сараптама орталығы» акционерлік қоғамның (NCSTE) Қазақстандық дәйексөздер базасында (KazBC) индекстеледі. Алдағы уақыттарда авторларды Web of Science және Scopus халықаралық дәйексөздер базасына енгізілген басылымдарда қабылданған стандарттарға сәйкес жарияланымдар дайындауға бағдарлай бастаймыз. Бұған дейін аннотация мен кілт сөздердің көлеміне қойылатын талаптар реттелген.

Журналдың редакциялық алқасына қазақстандық және шетелдік жетекші ғалымдар кіреді. Журнал авторлардың жарияланымдарының ақпараттық ашықтығы мен қолжетімділігі саясатын ұстанады; мақалалар журналдың веб-сайтында үш тілде толық мәтінді қол жетімділікпен орналастырылған.

Журналдың мақсаты- гуманитарлық ғылымдар саласындағы жаңа жетістіктердің нәтижесі бойынша ақпарат беру.

Журналдың міндеттері:

Бұрын жарияланбаған және басқа журналда жариялау үшін ұсынылмаған түпнұсқа жоғары сапалы ғылыми мақалаларды қабылдау.

Авторлық құқыққа қатысты Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарына және жариялау этикасы бойынша әлемдік тәжірибеде жалпы қабылданған ережелерге сүйену.

Келесі гуманитарлық ғылымдар саласындағы жаңа зерттеулерді қамту:

1. Әдебиеттану
2. Мәдениеттану

Құрметпен, «Керуен» журналының бас редакторы, филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас директоры (Алматы, Қазақстан) МАТЫДЖАНОВ Кенжесхан Ісләмжанұлы

Уважаемые читатели, коллеги, единомышленники, друзья!

Перед вами очередной номер научного журнала «**Керуен**».

Статьи журнала регистрируются в БД CrossRef и к каждой авторской статье обязательно присваивается DOI – цифровой идентификатор объекта, который используется для обеспечения цитирования, ссылки и выхода на электронные документы. Журнал индексируется Казахстанской базой цитирования (КазБЦ) АО «Национальный центр государственной научно-технической экспертизы» (НЦГНТЭ). Постепенно мы начинаем ориентировать авторов на подготовку публикаций по стандартам, принятым в изданиях, входящих в международные базы цитирований Web of Science и Scopus. Ранее уже были скорректированы требования к объему аннотации и ключевым словам.

В составе редакционной коллегии журнала представлены ведущие казахстанские и зарубежные ученые. Журнал следует политике информационной открытости и доступности публикаций авторов, статьи размещаются на сайте журнала на трех языках в полнотекстовом доступе.

Целью журнала является распространение научной информации и привлечение новых авторов. Журнал инициирует дискуссии по результатам новых достижений в области гуманитарных наук.

Задачи журнала:

Принимать оригинальные высококачественные научные статьи, ранее не опубликованные и не представленные для публикации в другом журнале.

Опирается на требования законодательства Республики Казахстан в отношении авторского права и общепринятые в мировой практике положения по публикационной этике.

Ориентироваться на охват публикаций по следующим специальностям в области гуманитарных наук.

1. Литературоведение
2. Культурология

С уважением и надеждой на сотрудничество, главный редактор «Керуен», доктор филологических наук, член-корреспондент НАН РК, генеральный директор Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович.

Dear readers, colleagues, associates, friends!

Here is the next issue of the scientific journal "Keruen".

Journal articles are registered in the CrossRef database and a DOI is necessarily assigned to each author's article - a digital object identifier that is used to provide citation, reference and output to electronic documents. The journal is indexed by the Kazakhstan Citation Database (KazCD) of the National Center for State Scientific and Technical Expertise JSC (NCSTE). Gradually, we begin to orient the authors to the preparation of publications according to the standards adopted in the editions included in the international citation databases Web of Science and Scopus. Previously, the requirements for the volume of the annotation and keywords have already been adjusted.

The editorial board of the journal includes leading Kazakhstani and foreign scientists. The journal follows the policy of information openness and accessibility of authors' publications; articles are posted on the journal's website in three languages in full-text access.

The purpose of the journal is to disseminate scientific information and attract new authors. The journal initiates discussions on the outcome of new advances in the humanities.

The tasks of the journal:

Accept original high quality scientific articles that have not been previously published or submitted for publication in another journal.

Rely on the requirements of the legislation of the Republic of Kazakhstan in relation to copyright and generally accepted in world practice provisions on publication ethics.

Focus on the coverage of publications in the following specialties: humanitarian sciences

1. Literary studies
2. Cultural studies

With respect and hope for cooperation, Editor-in-chief of "Keruen", Doctor of Philology, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General Director of the M.O. Auezov Institute of Literature and Art MATYZHANOV Kenzhekhan Slyamzhanovich.

Мәдібаева Қ.Қ.

М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты,

Алматы, Қазақстан

E-mail: kapi-51@mail.ru

ORCID: 0000-0002-2396-1467

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫНЫҢ ӘДЕБИЕТТАНУ ТЕРМИНДЕРІН ҚАЛЫПТАУ ҰСТАНЫМЫ

Аңдатпа. Мақалада қазақ әдебиеттану терминдерінің қалыптасып, даму кезеңдеріндегі ғылыми-теориялық негізделу ұстанымдары Ахмет Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқыш» еңбегінің тарихи мәнінде сараланады.

Мақалада Ахмет Байтұрсынұлының «Қазақ» газетінде жарияланған «Қазақтың бас ақыны» мақаласында алғаш қолданысқа түсіп, кейінде кең айналымған енген термин мәнді ұғымдарға арнайы мән беріледі. Ақындық, өлеңшілік, Абай қолданған айтушы, тыңдаушы сөздерінің осы мақалада термин сөз ұғымында алынғандығы, бұл атаулардың қазақ әдебиетінің тарихын зерттеуде авторлық ауызша әдебиет мәселесінде терминдік қатарда жүрген, қазіргі әдебиеттанудағы айтушы, тыңдаушы категорияларының айрықшалығын көрсетудегі оңтайлы атаулар енгендігіне ден қойылады.

«Әдебиет танытқыш» еңбегіндегі термин сөздер XX ғасырдағы қазақ баспасөзі мен әдеби-сын еңбектердегі термин сөз мәніндегі ұғым атауларының жасалу, даму негіздерін айқындау өзектілігінде елеулі орын алғандығы салыстыра жүргізілген саралаулар арқылы негізделген.

Автор қазақ әдебиетінің тарихын зерттеу өзектілігінде XX ғасырдың бастапқы ширегінде мерзімді басылымдарда өнімді танымдық өріс түзген әдеби сын, әдеби зерттеу еңбектердегі терминдік ұғым атауларының қолданыс бағыты; кезеңдік таңбасы; таза көркемдік теориялық мән-маңызын тарихи тұтастықта тану, игеру міндетінде; көкейтесті әдебиеттану мәселелерін кешенді тұтастықта саралаудың оңтайлы тәсілдері бағытында Ахмет Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқыш» еңбегіндегі әдеби терминологияға арнайы тоқталған.

Ахмет Байтұрсынұлының саяси идеологиялық қысымда жаппай дерлік шет тіл терминдерімен «жасакталып» жатқан әдебиеттану ғылымының теориялық таным түзуде ұлттық ментальдік, бірегей төлтума сипаттар айрықшалығын ана тілде қисындалған терминдік атаулар арқылы таныту, ұғыну ұстанымдарында жанр типологиясы; әдебиет тарихы дәуірлері; дара шығармашылық қолтаңба; әдеби ағым-бағыттардың тарихи негіздемесінде дәйектеу міндетіндегі маңызы аса зор «Әдебиет танытқыш» еңбегін жазудағы озық өнегесі нақтылы пәндік мәнде сараланады.

Кілт сөздер: термин, әдебиет тарихы, көркемдік таным, ауыз әдебиеті, діндар дәуір, пайымдама, әуезе, арнау, айтыс, сауықтама.

Кіріспе. «Ахмет Байтұрсынұлы – қазақ халқының XX ғасырдың басындағы ұлт-азаттық қозғалысы жетекшілерінің бірі, мемлекет қайраткері, ақын, публицист, қазақ тіл білімі мен әдебиеттану ғылымдарының негізін салушы ғалым, ұлттық жазудың реформаторы, ағартушы... Байтұрсынов әліпбиі қазақ тілінің табиғатына бейімделген араб жазуы негізінде жасалды» (Малдыбай, 2011: 322).

Ахмет Байтұрсынұлы «Әдебиет танытқыш» (1926) еңбегінің әдебиет тарихын теориялық негіздеу ұстанымдарында қолданыста болған терминдік қабаттың қазіргі әдебиеттанудағы мән-маңызы, теориялық ұғымдардың қалыптасу, орнығу тарихындағы ықпалды орны бағытында әдебиет терминдерін зерттеу міндеттеріндегі өзектілік сақталып отыр.

Термин жасау Ахмет Байтұрсынұлының ағартушылық бағыттағы тарихи еңбегінің негізгі бір арнасы болды.

«Орынборға келгеннен кейін, біріншіден, қазақ тілін фонетикалық, морфологиялық және синтаксистік тұрғыдан зерттеумен; екіншіден, қазақ алфавитін (шрифтін емес), орфографиясын жеңілдету және реттеу үшін реформа жасаумен; үшіншіден, қазақ жазба тілін лексикалық шұбарлықтан, басқа тілдердің синтаксистік ықпалынан тазартумен, ақыры, ең соңында, төртіншіден, проза (іс-қағаз, публицистика, ғылыми жазба тіл) тілін кітаби тіл арнасынан стилистикалық өңдеу, қазақ сөздерінен термин жасау арқылы халықтың жанды тілінің арнасына көшіру істерімен айналыса бастадым. Бұлар өзім жасаған оқулықтар және өзім редакциялаған қазақ газеті арқылы іске асты» (Байтұрсынов, 1991:11).

Әдебиеттану терминдерін қалыптастырудағы әдіснамасы; жеке термин сөз жасаудағы төл авторлығы бағытында Ахмет Байтұрсынұлының ХХ ғасыр басындағы әдебиет тарихын зерттеу, көркемдік таным өзектілігінде жарық көрген еңбектерді кәдеге жарату; қалыптасқан көркемдік таным жүйесін қаперде ұстау фактілеріне зер салу қажеттілігі бар.

«Ғалым әдебиеттің барлық жанрларына, көркемдік құралдарына қатысты еуропалық, орыс әдебиеттануындағы ұғым, термин, категорияларға шып-шырғасын шығармай, түгелдей қазақша балама табады. Баспасөзде, кітаптарда, оқулықтарда, радио-теледидарда қазір кең де еркін қолданылатын *сөз дұрыстығы, тіл тазалығы, тіл анықтығы, тіл дәлдігі, көрнектілігі, оның тараулары, көрнектеу, меңзеу, теңеу, ауыстыру, бейнелеу, алмастыру, кейіптеу, әсірелеу, арнау (сұрай арнау, жарлай арнау, зарлай арнау), қайталақтау, шендестіру, дамыту, үдету, түйдектеу, бүкпелеу, кекесіндеу* сияқты ұғымдарды тұңғыш рет енгізіп, осы сөздерді термин дәрежесіне көтерген, дәл анықтап берген Ахмет Байтұрсынов екенін айту – тарихи әділет» (Байтұрсынов, 1991:13).

Материалдар мен әдістері. Мақаланың тақырыбын ашу мақсатында отандық және шетел ғалымдарының ғылыми-теориялық еңбектері негізінде сараптама жасалды. Байтұрсынов А. «Ақ жол» (1991), Досмұхамедұлы Х. «Аламан» (1991), Әуезов М. «Әдебиет тарихы» (1991), Жұмалиев Қ. «Әдебиет теориясы» (1968), Ахметов З. «Өлең сөздің теориясы» (1982), Қаздолов З. «Сөз өнері» (1982), Мұқанов С. «ХХ ғасырдағы қазақ әдебиеті» (2000), Қамзабекұлы Д., Омарұлы Б., Шәріп А. «Ұлттық әдебиет және дәстүрлі ментальдік» (2013), «Әдебиеттану. Терминдер сөздігі» (1997) сынды зерттеулер мен шетелдік әдебиеттану ғылымындағы әдеби терминдер мәселесі қарастырылып, қамтылған Радлов В.В. «Алтын сандық» (1993), Веселовский А.К. «Историческая поэтика» (1990) сынды еңбектері пайдаланылды.

Әдебиеттану терминдерінің қалыптасу, даму негіздерінде Ахмет Байтұрсынұлының осы саладағы ғылыми-теориялық ұстанымдарын жан-жақты зерделеу барысында салыстырмалы, салғастырмалы, салыстырмалы-тарихи, типологиялық зерттеу әдістері негізге алынды.

Зерттеу нәтижесі. Зерттеу нәтижесінде қазақ әдебиеттану ғылымында терминдік қабатты қалыптастырудағы Ахмет Байтұрсынұлының «Қазақтың бас ақыны»,

«Әдебиет танытқыш» зерттеу еңбектері мен «Қазақ» газетіндегі әдебиет мәселелеріне арнап жазылған мақала-очерктері мен әдебиеттану терминдерінің XX ғасырдың бастапқы кезеңіндегі қалыптасу өрісі мен әлемдік әдебиеттанудағы теориялық-методологиялық тұғырлары айқындалған зерттеу еңбектер негізге алынды.

Зерттеу жұмысының нәтижесін әдебиеттану терминдері бойынша ғылыми жұмыстар жазуда; орта, жоғары мектепте әдебиет пәнін оқытуда пайдалануға болады.

Талдау. Ахмет Байтұрсынұлы «Әдебиет танытқыш» еңбегінде әдебиет тарихын дәуірлеу мәселесінде әдеби мұрадағы дін негіздері, әдеби дамудағы діни-ағартушылық бағыт туралы тарихи-теориялық тұрғыдан айқындама жасап, ілгеріде Шоқан Уәлиханов, Радлов В.В., т.б. шығыстанушылық бағытта жинастырылған материалдарда қозғалған түбегейлі танымдық мәселені толымды ғылыми айналымға шығарды.

Ахмет Байтұрсынұлы діндар дәуірдегі әдебиетті *хикаят, хисса, мінажат, насихат, мақтау, даттау* түрлерінде қамтып қарастырудың қазақ әдебиеті тарихын зерттеуде кемінде 70 жылға кенжелеп барып сараланған өзектілігінде зерттеуге тартқан еді (Қыдыр, 2018).

Т. Қыдырдың «Дешті қыпшақ даласындағы ислами әдебиет (X-XV)» еңбегінде толымды сараланған ислам діні мазмұнындағы әдебиет жанрлары ұзақ жылдар бойы кезінде Ахмет Байтұрсынұлы саралаған әдебиет үлгілері мәнінде қазақ әдебиеттану ғылымында саяси салқынқабақ кезеңдерде бер жағынан ғана қозғалып, терең зерделенуіне тыйым салынғаны әдеби дамудың басым бағыты – діни негіздерді тарихи-теориялық талқыдан шетқақпайлап отырды.

Ахмет Байтұрсынұлы шығарма сөзде, әдеби ұғым атауларын таңбалауда шет сөздерден ойысқан сөздердің қолданыс аясының кеңею фактілеріне алаңдаушылық білдіріп отырады.

«Біз сияқты мәдениет жемісіне жаңа аузы тиген жұрт, өз тілінде жоқ деп, мәдени жұрттардың тіліндегі даяр сөздерді алғыштап, ана тілі мен жат тілдің сөздерін араластыра-араластыра ақырында ана тілінің қайда кеткенін білмей, айрылып қалуы ықтимал. Сондықтан мәдени жұрттардың тіліндегі әдебиеттерін, ғылыми кітаптарын қазақ тіліне аударғанда пән сөздерінің даярлығына қызықпай, ана тілімізден қарастырып сөз табуымыз керек» (Байтұрсынов, 1991:351).

Осы бағытта әдебиет терминдерін ана тілінде, әдеби мұраның төлтума айрықшалықтарында қалыптаудың ғылыми негізді жолдарын орнықтырған Ахмет Байтұрсынұлы «синоним сөзді» «әуендес сөз» деп қолданғанындай ондаған терминдік атау сөздерді айналымға қосты. Бұл атауларды жинақтап жеке терминдік сөздік қатарын түзуге болар еді.

Бұл сөздікті әліпбилік ретте де, терминдік мәні, жанрлық айырым белгілеріне қарай да түзуге болады.

Теориялық танымда ана тілдің мүмкіндігінде етене, төлтума терминдер сөздігін түзуде Ахмет Байтұрсынұлы еңбектеріндегі терминдік қабатты XX ғасырдың бастапқы кезеңіндегі, 30-40 жылдарына шейінгі І. Жансүгірұлының, С. Сейфуллиннің, Мұхтар Әуезовтің, С. Мұқановтың, т.б. одан бергі уақыттағы белгілі әдебиет теоретиктері

Е. Ысмайыловтың, Қажым Жұмалиевтің, З. Қабдоловтың, З. Ахметовтың, т.б. отандық зерттеушілердің ана тілде қалыптаған төлтума терминдерімен толықтыруға болады.

Терминдік ұғым атауларын қазақ тілінде оңтайлы қолданысқа қосып отырудың тәжірибесі «Айқап», «Қазақ», «Абай», «Шолпан», «Таң», т.б. мерзімді газеттер мен журналдардың көркем әдебиет мәселелеріне тиесілі материалдары негізінде молыға түсті.

Қазақ әдебиеті жайы көтерілген хабар, мақала, баяндама, зерттеу очерктерде көркемдік танымның теориялық негізделуін қысқа да нұсқа ұғымдарда қисындаған ана тіліндегі термин сөздерді үздіксіз айналымға түсіріп отырды.

Бұл терминдер әдеби мұраны игерудің біртіндеп жүзеге асу тарихының дерегі мәнінде де маңызды.

Бұл басылымдарда қолданыста болған термин сөздерді жүйелеп, әдебиеттану тарихындағы іргелі еңбектердегі терминдерді арнайы зерттеу қажеттілігі бар.

Ахмет Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқышы» ХХ ғасырдың бастапқы ширегінде қызу талқыға түсіп отырған қазақ әдебиетінің тарихын зерттеу, жаңа дәуірдің көркемдік ұстанымдарын айқындау міндетіндегі қадау-қадау өзекті мәселе көтерілген әдеби-сын, зерттеу мақалалардағы әдеби терминологиямен өзектес, сабақтас жазылды. Сол кезеңде қазіргі терминдік қатар, қабаттан түсіп қалған ондаған ұтымды ұғым атаулары болған.

Райымжан Мәрсеков әдеби кеште жасаған қазақ әдебиеті туралы баяндамасында «жазба», «кітапша», «үлгі», «ескі сөз», т.б. ондаған термин мәнді атауларды қолданады. Осы баяндамада өлең өлшеміне қатысты «қалау» дейтін термин сөз айтылған.

«Абай бұрын қазақта жоқ өлеңдерді (*қалаулар*) білгізді, неше түрлі мақаммен таныстырды, сөздерін, ойларын жұртқа мирас қылып қалдырды.

Абай марқұмнан бері қарай қазақ әдебиетінің үшінші дәуірі басталды» (Радлов, 1993:18).

«*Қалаулар*» «құрылымға» балама сөз мәнінде алынған деп ойлаймыз. Р. Мәрсековте троптар қызметі *сөз ажарлау* деп келген. Бұл кейінде «айшықтау» деп орныққан термин. «Әдеби тіл» термині «Айқап» журналында басылым көрген «Тіл-әдебиет» атты мақалада қолданылған. Бұрын-соңды бұл ұғым айналымда болған-болмағандығы тұрғысында басқа нендей деректер бар екендігі де қарастырылуы керек.

«Қазақ тілін ескі хәм бай тіл деп мақтағаны, әдеби тіл емес деп жамандағаны қалай? Мұның бастан-аяқ әдебиет деп қақсағаны не нәрсе? – деп сұраушылар да болар. Бәнә Ғалия мен оқушылардың ашуларына, сұрауларына орын қалмас үшін келешекте әдеби тіл хәм әдебиет не нәрсе екенін оқушыларға ұқтырамын» (Қазақ газеті, 28).

Термин сөздер типологиясында; төлтумалық сипат мәнінде Мұхтар Әуезов зерттеулерінде қолданысқа түскен төлавторлықтағы термин сөздер қазақ әдебиеттану терминдік қабатында өзіндік елеулі мәнімен таңбаланған.

М. Әуезовтің «Шолпан» журналында жарық көрген «Қазақ әдебиетінің қазіргі дәуірі» атты мақаласы «тарихи әдеби сын» деп көрсетіледі. Бұл да – терминдік ұғым атауы. Мақалада ондаған термин сөз қолданысқа алынған.

Бет (бағыт – Қ.М.), ескі әдебиет, ауызша әдебиет, жазба әдебиет, классикалық шығарма, тип, мінез, бүтін адам, өлеңші, ащы мысқыл, мысал, батырлар өлеңі, ұлтшыл, дінишіл, тақпақ, жыр, зарлы сарын, суретті әдебиет, қисса, айтыс, эпистолярлық роман, қазақ әдебиетінің көшпелі дәуірі, зар заман, ұлтшылдық, реализм сарыны, ағым, әдіс, әңгіме, пьеса, ғылыми әдебиет, сыршылдық (романтизм) дәуірі, әдебиет жұрнақтары, күлдіргі тип, өмір айнасы, т.б.

І. Жансүгірұлының баспасөзде жарияланған мақалаларында қолданыста болған термин сөздердің қазақ әдебиеттану терминдер сөздігінің қалыптасып, дамуында елеулі ықпалы бар.

«Абай кітабы» («Тілші» газеті, 1923, 8-мамыр) мақаласында қазақ өмірінде енді орнығып жатқан баспа өндірісінің өзіндік қызметіне орай қолданылған термин сөздер де кездеседі.

Баспа, кітап дұрыстаушы, корректор, жаңылыс кестесі, т.б. әдеби мұраны тасқа басып шығару өндірісіне қатысты терминдік мәнге ие сөздер болатын.

Нәзір Төреқұлов Сәкен Сейфуллиннің «Асау тұлпар» жинағына қатысты жазылған мақаласында («Темірқазық» журналы, 1923 жыл, №1) *сыншы, оқушы, трагедия, интернационалист, порнография, тәржіме, т.б.* термин сөздерді қосып отырады.

Қарымта пікірін Сәбит Мұқанов *партиялық сын, қазақ совет әдебиеті, төңкеріс тақырыбы, пролетариат революциясы, баспа маркасы, т.б.* термин мәнді атаулармен «қаруландырып» жазады.

XX ғасыр басындағы әдеби сында кейінде қазақ әдебиеттану ғылымының теориялық таным тұғырының қалыптасуына өзіндік ықпалы болған ондаған термин сөз айналымға түсіп отырды.

Әдебиет тарихы, әлеумет тұрмысы, ағым, еңбекшіл тап, бостандық, демагог, антисемит, ритм, гармония, драма, дәуір, әдебиеттің нұсқасы, классицизм, жоғарғы стиль, модернизм, символизм, натурализм...

Қауырт өзгерістер өтіп жатқан, саяси науқаншылдық бел алған кезеңде жарық көрген «Әдебиет танытқыштағы» терминдік ұғым атаулары мақсатты түрде қатар түзгендігі анық.

А. Байтұрсынұлы әр термин сөздің ұлт әдебиетінің ұлттық бірегей болмыс-бітіміндегі танымдық негіздеріне жалпыадамзаттық көркемдік танымның түбегейлі құрамдас бөлімдері мәнінде зер салды.

Ментальдік айрықшалықтарды батыс жұртының ғұмыр ғұрпынан түзілген жекелеген теориялық тоқтамдардың қалыбына түсірудің қисынсыздығын дер кезінде ескерткенімен, кеңестік жүйе өз дегенімен, қазақ әдебиетінің айрықшалықтарына ұлт зиялылары соншалықты шырылдап ара түскеніне қарамастан, «көркемдіктің» ортақ қазанында қайнатуға пейіл танытып, айтқанына жетіп те отырды.

Қыдыып төбеден төнген саясаттың қалауымен қалыптасқан социалистік реализм терминологиясы қыспағында да әдебиеттанушы ғалымдар қазақ әдебиеті тарихындағы айрықшалықтарды шебер қиюластырып, айтылуы тиіс, ашылуы керек

құбылыстарға келгенде бой тасаламай, тарихи-теориялық негіздемелерінде ұлттық спецификаға ден қоюдан бас тартпады.

Ахмет Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқыш» еңбегіндегі терминдік қабаттың теориялық негіздерін қазіргі жаһандану дәуірінде айқындала түсіп отырған әдеби терминологиядағы ментальдік даралық мәнінде арнайы зерттеу өзектілігі бар.

«Күні бүгінге шейін қазақтың әдебиеттану ғылымында дәстүрлі ментальдік пен оның көркемдік бейнелерінің ара қатынасы туралы мәселе арнайы зерттеу нысаны болған емес. Сондықтан аталмыш проблеманы парықтау этнопоэтика саласында жаңаша теориялық көзқарастарды жасауға, сондай-ақ іргелес гуманитарлық ғылымдарды байытуға мол мүмкіндіктер ашады.

Қазақ философиясы мен мәдениеттануының бастаулары негізінен дала көшпелілерінің ауызша халық шығармашылығы мен әр кезеңдегі ұлт әдебиетінде жатқандықтан, жалпы рухани дамудың ішкі байланысы мен табиғи өзара сіңісуі кешенді пәнаралық талдауды қажет етеді. Атап айтқанда, XIX-XX ғасырлардағы қазақ ұлт-азаттық қозғалысының поэзиясын сан алуан және ортақ заңдылықтары бар дүниежүзілік отаршылдыққа қарсы әдебиет аясында зерттеу де бүгінге шейін ғылыми талқылаудан тыс қалып келеді. Әр халықтың рухани тәжірибесі жалпыадамзаттық мәдениетті сақтау үшін керек. Ұлттық көркем әдебиет – этникалық жадты, дүниетанымдық архетиптерді, ментальді ерекшеліктерді жарыққа шығарудың әмбебап саласы. Осындай идеялық-шығармашылық қатпарларды талдау қазіргі қазақ әдебиеттануының теориялық негізін жаңалауда, сонымен қатар қоғамның зияткерлік тұғырларын жаңғыртуда және ұлттың өзін-өзі байыптауда зор көкжиектер ашады және орасан іргелі әрі қолданбалы маңызға ие болады. Бұл бағыттағы зерттеулер рухани байланыстарды, мәдениеттер сұхбатын ілгерілетуге де тиімді» (Жансүгірұлы, 2006:4).

Аталған зерттеудің тарихи кезеңдер кеңістігіндегі қазақ әдебиетінің түпқайнар негіздері мен даму, түрлену үрдістерін ғылыми тұрғыдан айқындаудағы талдау, пайымдау түрлерін архаикалық, нормативті, индивидуалдық негізде өрістету міндеттерінде күн тәртібіне шығарған кешенді танымдық мәселелерінде қазақ әдебиеттану терминдерін қалыптастыруда ұлттық негізге айрықша ден қойған Ахмет Байтұрсынұлының әдебиет терминдерінің тарихи-танымдық, көркемдік-теориялық тұғырлары елеулі мәнге ие.

Ахмет Байтұрсынұлының ұдайы «суреттеу» терминін емес, қайсыбір тұста тұрақты түрде «сымбаттау» терминін қолдануында нендей сыр бар?

Тілдің тілін білген зерттеуші «суреттеуді» табиғатқа, «сымбаттауды» адамға қатысты алып, жанды-жансызға тән айырым белгісін айқындаған.

1) Абайдың әйелді сымбаттауы; 2) Абайдың күзгі күнді суреттеуі; 3) Мағжанның толқынды кескіндеуі; 4) Абайдың ән мен күйді сөзбен сипаттап танытуы.

«Әдебиет танытқышта» айқындаудың жай түрі және көркемдік мақсатпен жасалатын түрі болатындығын ұғындырудай жатық, тайға таңба басқандай нақтылыққа ден қойылған. Сары Мұқан, қара Мұқан, болыс Мұқан – айқындаудың жай түрі.

Қызыл тіл, алтайы түлкі, ақ сұңқар – көркейту мақсаты басым түрі. Әдетте көркемдік құбылыстарын саралауда бұл «болар, болмас» көрінгенімен түбегейлі айырмаға мән беріле бермейді.

Теңеу де екі түрлі: әншейін теңеу, әдейі теңеу.

Әншейін теңеу әдетті теңеу болады (дәстүрлі- Қ.М.).

Әдейі теңеу – поэтикалық тілдегі дара авторлық теңеулер.

Ахмет Байтұрсынұлы ауыстыру (алмастыру) түрлерін де бұлтарпайтын дәлелдермен нақтылайды.

Бейнелеу мен **бернелеу**.

Ұқсас күй қысқа ғана қайырылып көрсетілсе – **бейнелеу**.

Ұлғайтып, бүтін бір мысалға айналдырып айту – **бернелеу**.

«Троптар» деуге бейіл беріп тұратын қазіргі кезең терминологиясы Ахмет Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқышында» сөз құбылту амалдарының төлтума атауларына ығысып жол берсе, ұтылмайтын тұстар аз емес.

«Әдебиет танытқышта» әдеби жанрлар айқындамасын қисындаудағы жатық оңтайлылық, нақтылық, құнды құнар қазақы болмысқа іштартып тұрады.

Қазақ әдебиеті тарихындағы мейлінше өнімді шығармашылық өріс түзген Арнау өлең жанрына Ахмет Байтұрсынұлы айрықша белгілерінде, бұрын-соңғыда айтылмаған тосын тұстарында анықтама береді. Зарлай арнау. Жарлай арнау. Сұрай арнау.

Өлең құрылымындағы **таңдамалы орын** мен **талғамалы орын** деген нендей орындар?

«Бунақтың таңдамалы орны тармақ аясында болады. *Талғамалы орны* тармақтың басы мен ортасында болады» (Байтұрсынов, 1991: 387).

«Әдебиет танытқыштың» әрбір терминдік ұғым атауын жеріне жеткізе ұғындыру ыждаһаты құрмет сезімін оятады. Ғылыми зерттеу жұмыс талаптарын, тіпті қазіргі диссертациялық еңбектің ғылыми аппаратын әдіснамалық тұрғыдан жүйелеу демеске болмайды.

Пайымдаманың төрт бөлігі: 1) бастамасы, 2) ұсынбасы, 3) баяндамасы, 4) қорытпасы.

«Бастамасында әңгіме болатын нәрсе туралы басқалар тарапынан айтылған пікірлер барлығын иә жоқтығын айтады. Оны айтпай бастауға да жазушы ықтиярлы. Сондықтан бастаманы қалай бастау жазушының ықтиярында десек те болады.

Ұсынбасында әңгіме болатын пікірмен таныстырады.

Баяндамасында алынған нәрсе баяндалады: оның турасында айтылған пікірлерге дәлелдер, сипаттар келтіріледі.

Қорытындысында айтылған пікірлердің иә маңызы қайта айтылады, иә пікірлерден шыққан нәтиже айтылады. Пікірді мәністеу, дәлелдеу, сипаттау баяндамасында болатындықтан, баяндама пайымдаманың нағыз дендем бөлімі болады. Сипаттау бес түрлі болады: 1) мәністеп, дәлелдеп сипаттау бар. 2) Керек пікірді, яки нәрсені басқа соған ұқсас нәрселермен салыстырып сипаттау бар. 3) Керек пікірді қостайтын, қуаттайтын мысалдар келтіріп сипаттау бар. 4) Белгілі адамдардың айтқан иә жазған бәтуаларын келтіріп сипаттау бар. 5) Қаралатын

пікірге қарсы пікірдің нашарлығын, яки қателігін көрсетіп сипаттау бар» (Байтұрсынов, 1991: 402).

Ахмет Байтұрсынұлы «пән» сөзін «ғылым» ұғымының синонимі мәнінде қолданды.

Қорытынды. Қазіргі әдебиеттануда, Ахмет Байтұрсынұлы мұрасын зерттеп, зерделеуде ұлттың ментальдік тұғырларында тарихи-теориялық, тәжірибелік маңыздылығында «Әдебиет танытқыштың» жанр типологиясы; әдеби дәуірлер; тұлғалық даралық сипаттар; әдеби мұраның тілдік қабаты мәнінде түзілген ғылыми мазмұнын тұтас танымға тарту бағытындағы мақсатты зерттеулер өзектілігі әлі де күн тәртібінде қалып отыр.

Ахмет Байтұрсынұлының әдеби-теориялық таным, талғам кеңістігін әлем әдебиеттануындағы айтулы тұлғалар біліктілігімен сабақтастыра зерделеу қажеттілігінде де жалғасын табуы тиіс жұмыстар бар.

Мақала ПЦФ ИРН OR 11465467 «Әдебиеттану және өнертану саласындағы қоғамдық сананы жаңғырту жағдайында жаңа гуманитарлық білімді қалыптастыру және инновациялық зерттеулер жүргізу: әлемдік тәжірибе және отандық практика» жобасы (2021/2022) аясында дайындалды.

Мадихбаева К.К.

Институт Литературы и искусства имени М.О.Ауэзова

Алматы, Казахстан

E-mail: kapi-51@mail.ru

ORCID: 0000-0002-2396-1467

Принцип Ахмета Байтұрсынова образования литературных терминов

Аннотация. В статье рассматривается роль и значение научного труда Ахмета Байтұрсынова «Әдебиет танытқыш» («Теория словестности») в формировании историко-теоретических основ и развития казахской литературоведческой терминологии.

В статье «Қазақтың бас ақыны» опубликованной в газете «Қазақ» были применены несколько словесных оборотов как слова акындық, өлеңшілік, айтушы, тыңдаушы терминологического значения.

Терминология в работе Ахмета Байтұрсынулы «Теория словестности» («Әдебиет танытқыш») основана на том, что термины в казахской прессе и литературно-критических произведениях XX века занимают значительное место в актуальности создания и определения основ развития терминологических понятий.

В актуальности авторского исследования истории казахской литературы первой четверти XX века, литературоведения, создавшего продуктивное поле знаний в периодической печати, направления использования терминологических понятий в литературоведческих исследованиях; символ периода; в задаче познания и освоения чисто художественно-теоретического значения в исторической целостности; В направлении оптимальных способов разграничения проблем смежного литературоведения в комплексном целом особое внимание уделяется литературоведческой терминологии в работе Ахмета Байтұрсынулы «Теория словестности» («Әдебиет танытқыш»).

Труды основателя национальной литературоведческой научной терминологии Ахмета Байтұрсынулы отмечаются четким изложением поэтических особенностей казахской устной и письменной литературы; глубоко научным историческим подходом определения типологии жанров, эпохальных художественных направлений; интернациональные тенденции литературной терминологии определенной эпохи; на концептуальные устои Ахмета Байтұрсынулы по изучению специфики истории казахской литературы в ракурсе методов социалистического реализма.

Ключевые слова: термин, история литературы, художественное знание, устная литература, религиозная эпоха, видение, мелодия, посвящение, айтыс, сауықтама.

Madibayeva K.K.

M.O.Auezov Institute of Literature and Art,

Almaty, Kazakhstan

E-mail: kapi-51@mail.ru

ORCID: 0000-0002-2396-1467

Akhmet Baitursynov's principle of formation of literary terms

Abstract. The article discusses the role and significance of the scientific work of Akhmet Baitursynov «Adebiyat tanytkysh» («Theory of Literature») in the formation of historical and theoretical foundations and the development of Kazakh literary terminology.

In the article «Kazaktyn bas akyny» published in the newspaper «Kazakh» several verbal turns were used as the words *akyndyk*, *olenshilik*, *aytushy*, *tyndaushy* of terminological meaning.

The terminology in the work of Akhmet Baitursynuly «Theory of Literature» («Adebiyat tanytkysh») is based on the fact that the terms in the Kazakh press and literary-critical works of the twentieth century occupy a significant place in the relevance of creating and defining the foundations for the development of terminological concepts.

In the relevance of the author's study of the history of Kazakh literature in the first quarter of the 20th century, literary criticism, which created a productive field of knowledge in the periodical press, the direction of the use of terminological concepts in literary studies; period symbol; in the task of cognition and development of purely artistic and theoretical significance in historical integrity; In the direction of optimal ways to distinguish between the problems of related literary criticism in a complex whole, special attention is paid to literary terminology in the work of Akhmet Baitursynuly «Theory of Literature» («Adebiyat Tanytkysh»).

The works of the founder of the national literary scientific terminology, Akhmet Baitursynuly, are marked by a clear presentation of the poetic features of the Kazakh oral and written literature; a deeply scientific historical approach to determining the typology of genres, epoch-making artistic trends; international trends in literary terminology of a certain era; on the conceptual foundations of Akhmet Baitursynuly to study the specifics of the history of Kazakh literature from the perspective of the methods of socialist realism.

Keywords: term, history of literature, artistic knowledge, oral literature, religious era, vision, melody, dedication, *aitys*, *sauyktama*.

Информация об авторе:

Мадібәева Қанипаш Қайсановна, д.фил.н., профессор, Ведущий научный сотрудник института литературы и искусства им. М.О. Әуэзова, Алматы, Қазақстан, E-mail: kapi-51@mail.ru ORCID: 0000-0002-2396-1467

Әдебиеттер:

Ахметов З. Өлең сөздің теориясы. – Алматы: Мектеп, 1982. – 180 б. (қазақ).

Әуезов М. Әдебиет тарихы. – Алматы: Ана тілі, 1991. – 240 б. (қазақ).

Байтұрсынов А. Ақ жол. – Алматы: Жалын, 1991. – 464 б. ISBN 5-610-00700-3. (қазақ).

Жақыпбекова М., Қожекеева Б., Таңжарықова А., Абілмажинова А., Мәдібаева Қ., Muslim attitudes in Kudaiberdiuli's epos [Құдайбердіұлы дастанындағы мұсылмандық көзқарастар]. Muslim attitudes in Kudaiberdiuli's epos. Man in India, 2017, 97(21), 425–433 Б. (ағыл.) https://www.researchgate.net/publication/321704106_Muslim_attitudes_in_Kudaiberdiuli's_epos

Жансүгірұлы І. Шығармалар жинағы: Көп томдық. Т.7. – Алматы: Қазығұрт, 2006. – 328 б. ISBN 9965-22-190-1. (қазақ).

Жұмалиев Қ. Әдебиет теориясы. – Алматы: Мектеп, 1968. – 243 б. (қазақ).

Қабдолов З. Сөз өнері. – Алматы: Мектеп, 1982. – 368 б. (қазақ).

Қазақ газеті. 1913-1918 жж. (қазақ).

Қамзабекұлы Д., Омарұлы Б., Шәріп А. Ұлттық әдебиет және дәстүрлі ментальдік. Монография. – Алматы: ARNA-B, 2013. – 192 б. ISBN 978-601-7221-65-2 (қазақ).

Қыдыр Т.Е. Дешті қыпшақ даласындағы ислами әдебиет (X-XV) (ислам, иман және ихсан мәселелерінің жырлану ерекшеліктері): монография. – Астана: Рухани құндылықтарды қолдау қоры корпоративтік қоры, 2018. – 200 б. ISBN 978-9965-9896-9-8. (қазақ).

Малдыбай А.Д. Ахмет Байтұрсыновтың әліпби реформасы. ҚазҰУ Хабаршысы. Филология сериясы, №4 (134). 2011. 322-325 Б. (қазақ). <https://philart.kaznu.kz/index.php/1-FIL/article/view/1363/1316>

Мұқанов С. XX ғасырдағы қазақ әдебиеті. – Алматы: Қазығұрт, 2000. – 455 б. (қазақ).

Радлов В.В. Алтын сандық. – Алматы: Ана тілі, 1993. – 255 б. ISBN 5-630-00193-0. (қазақ).

Сейфуллин С. Шығармалары, 6-том. – Алматы: Қазақкөркемәдеббас, 1964. – 280 б. (қазақ).

Уәлиханов Ш. Таңдамалы. – Алматы: Ғылым, 1985. – 504 б. (қазақ).

XX ғасыр басындағы қазақ әдеби сыны. Оқу-әдістемелік хрестоматиялық жинақ / Құраст.: Қ. Мәдібаева. – Алматы: TechSmith, 2019. – 360 б. (қазақ).

Ысмайылов Е. Әдебиет теориясының мәселелері. – Алматы: Қазақ университеті, 2011. – 288 б. ISBN 9965-29-700-2 (қазақ).

Ісмақова А. Алаш әдебиеттануы. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2017. – 480 б. ISBN 978-601-80664-0-5 (қазақ).

Литература:

Ауэзов М. История литературы. – Алматы: Ана тілі, 1991. - 240 с. (каз.).

Ахметов З. Теория стиха. – Алматы: Мектеп, 1982. – 180 с. (каз.).

Байтұрсынов А. Белый путь. - Алматы: Жалын, 1991. - 464 с. ISBN 5-610-00700-3. (каз.).

Валиханов Ш. Избранное. - Алматы: Ғылым, 1985. - 504 с. (каз.).

Жакыпбекова М., Кожекеева Б., Танжарыкова А., Абилмажинова А., Мадидбаева К., Muslim attitudes in Kudaiberdiuli's epos [Мусульманские настроения в эпосе Кудайбердиули] Man in India, 2017, 97(21), 425–433 С. (англ.) https://www.researchgate.net/publication/321704106_Muslim_attitudes_in_Kudaiberdiuli's_epos

Жансугурович И. Собрание сочинений: Многотомник. Том 7. – Алматы: Қазығұрт, 2006. – 328 с. ISBN 9965-22-190-1. (каз.).

Жумалиев К. Теория литературы. – Алматы: Мектеп, 1968. – 243 с. (каз.).

Кабдолов З. Искусство слова. – Алматы: Мектеп, 1982. – 368 с. (каз.).

Исмаилов Э. Проблемы теории литературы. – Алматы: Қазақ университеті, 2011. – 288 с. ISBN 9965-29-700-2 (каз.).

Исмакова А. Алашское литературоведение. – Алматы: Казахская энциклопедия, 2017. – 480 с. ISBN 978-601-80664-0-5 (казахский).

Казахская газета. 1913-1918 гг. (каз.).

Казахское литературоведение начала XX века. Учебно-методическое чтение / Составитель: К. Мадидбаева. – Алматы: TechSmith, 2019. – 360 с. (каз.).

Камзабекович Д., Омарович Б., Шарип А. Национальная литература и традиционный менталитет. Монография. – Алматы: АРНА-В, 2013. – 192 с. ISBN 978-601-7221-65-2 (казахский).

Қыдыр Т.Е. Исламская литература Дешты-Кыпчакской степи (X-XV) (особенности пения об исламе, вере и ихсане): монография. – Астана: Рухани құндылықтарды қолдау қоры корпоративтік қоры, 2018. – 200 с. ISBN 978-9965-9896-9-8. (каз.).

Малдыбай А.Д. Алфавитная реформа Ахмета Байтұрсынова. ҚазҰУ Хабаршысы. Филология сериясы, №4 (134). 2011. 322-325 Б. (каз.). <https://philart.kaznu.kz/index.php/1-FIL/article/view/1363/1316>

Мұқанов С. Казахская литература XX века. - Алматы: Қазығұрт, 2000. - 455 с. (каз.).

Радлов В.В. Золотой сундук. - Алматы: Ана тили, 1993. - 255 с. ISBN 5-630-00193-0. (каз.).

Сейфуллин С. Сочинения, том 6. - Алматы: Қазақкөркемәдеббас, 1964. - 280 с. (каз.).

References:

Akhmetov Z. (1982) Ölen sözdin teorijasy [Theory of verse]. – Almaty: Mektep , - 180 p. (in kaz.).

Auevov M. (1991) Adebiet tarihy [History of Literature]. – Almaty: Ana tili, - 240 p. (in kaz.).

- Baitursynov A. (1991) Ak jol [White road]. – Almaty: Zhalyн, - 464 p. ISBN 5-610-00700-3. (in kaz.).
- Ismakova A. (2017) Alash adabiettanuy [Alash literary criticism]. - Almaty: Kazak jenciklopedijasy., - 480 p. ISBN 978-601-80664-0-5 (in kaz.).
- Ismailov E. (2011) Adabiet teorijasynyn maseleleri [Problems of the theory of literature]. - Almaty: Kazak Universiteti, - 288 p. ISBN 9965-29-700-2 (in kaz.).
- Jakypbekova, M., Kozhekeeva, B., Tanzharikova, A., Abilmazhinova, A., Madibayeva, K. (2017) Muslim attitudes in Kudaiberdiuli's epos. Man in India, 97(21), p. 425–433. https://www.researchgate.net/publication/321704106_Muslim_attitudes_in_Kudaiberdiuli's_epos
- Kabdolov Z. (1982) Söz öneri [Art of the word]. - Almaty: Mektep, - 368 p. (in Eng.).
- Kamzabekovich D., Omarovich B., Sharip A. (2013) Ultyk adabiet zhane dastyрli mental'dik. [National literature and traditional mentality]. Monograph. - Almaty: ARNA-B, - 192 p. ISBN 978-601-7221-65-2 (in kaz.).
- Kazakh newspaper. 1913-1918 (in kaz.).
- (2019) XX gasyr basyndagy kazak adabi syny [Kazakh literary criticism of the early twentieth century]. Educational and methodical reading / Compiled by: K. Madibaeva. - Almaty: Tech Smith, - 360 p. (in kaz.).
- Kydyr T.E. (2018) Deshti kypshak dalasyndagy islami adabiet (X-XV) (islam, iman zhane ihsan maselelerinin zhyrlanu erekshelikteri [Islamic literature of the Deshty-Kypchak steppe (X-XV) (features of singing about Islam, faith and ihsan)]: monograph. - Astana: Ruhani kundylyktardy koldau kory korporativtik kory, - 200 p. ISBN 978-9965-9896-9-8. (in kaz.).
- Maldybai A.D. (2011) Ahmet Baitursynovtyn alipbi reformasy [Akhmet Baitursynov's alphabet reform] KazYU Habarshysy. Filologiya seriyasy, №4 (134). P.322-325. (kaz.). <https://philart.kaznu.kz/index.php/1-FIL/article/view/1363/1316> (in kaz.).
- Mukanov S. (2000) XX gasyrdagy kazak adabieti [Kazakh literature of the XX century]. - Almaty: Kazygurt, - 455 p. (in kaz.).
- Radlov V.V. (1993) Altyn sandyk [Golden chest]. - Almaty: Ana tili, - 255 p. ISBN 5-630-00193-0. (in kaz.).
- Seifullin S. (1964) Shygarmalary [Works] volume 6. - Almaty: Kazakhkorkemadebbas, - 280 p. (in kaz.).
- Valikhanov Sh. (1985) Tandamaly [Selected]. - Almaty: Gylym, - 504 p. (in kaz.).
- Zhansugurovich I. (2006) Shygarmalar zhinagy: Köp tomdyk [Collected Works: Multivolume]. Volume 7. - Almaty: Kazygurt, - 328 p. ISBN 9965-22-190-1. (in kaz.).
- Zhumaliev K. (1968) Adabiet teorijasy [Literary theory]. - Almaty: Mektep, - 243 p. (in kaz.).